

Sörstafors i Hallstahammar

Utredning i ett egnahemsområde och en fotbollsplan

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Sörsta 1:34 och 6:34
Kolbäcks socken
Hallstahammars kommun
Västmanlands län
Västmanland

Maud Emanuelsson

Sörstafors i Hallstahammar

Utredning i ett egnahemsområde och en fotbollsplan

Arkeologisk utredning etapp 1 och 2

Sörsta 1:34 och 6:34
Kolbäcks socken
Hallstahammars kommun
Västmanlands län
Västmanland

Maud Emanuelsson

Denna rapport har framställts av ett företag
vars miljöledningssystem är certifierat enligt ISO 14001
av Svensk Certifiering Norden AB.

Utgivning och distribution:
Stiftelsen Kulturmiljövård
Stora Gatan 41, 722 12 Västerås
Tel: 021-80 62 80
E-post: info@kmmmd.se

© Stiftelsen Kulturmiljövård 2018

Omslag: Fotbollsklubben Kolbäck FK-91:s matchbås (till vänster) och motståndarlagets bås (till höger).

Samtliga foton av författaren.

Upphovsrätt, där inget annat anges, enligt Publik Licens 4.0 (CC BY)
<http://creativecommons.org/licenses/by/4.0>

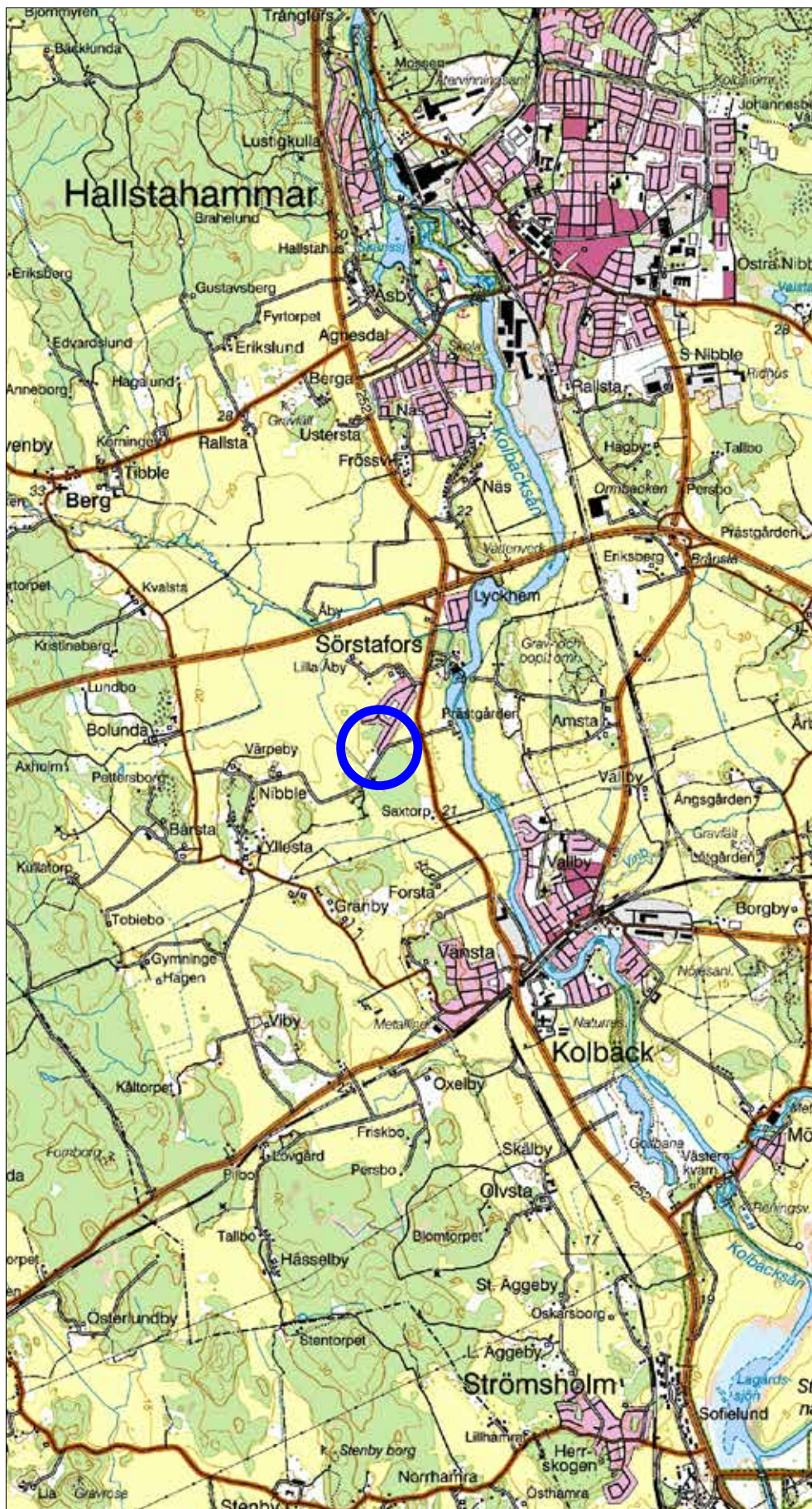
Lantmäteriets kartor omfattas inte av ovanstående licensiering.
Kartor ur allmänt kartmaterial © Lantmäteriet. Medgivande 781899 och 781904.

ISBN 978-91-7453-714-7

Tryck: JustNu, Västerås 2018

Innehåll

Sammanfattning	5
Bakgrund	7
Ärendet	7
Natur- och kulturmiljö	7
Genomförande	8
Utredningsresultat	9
Utvärdering	9
Referenser	12
Kart- och arkivmaterial	12
Tekniska och administrativa uppgifter	12
Bilagor	13
Bilaga 1. Schakttabell	13

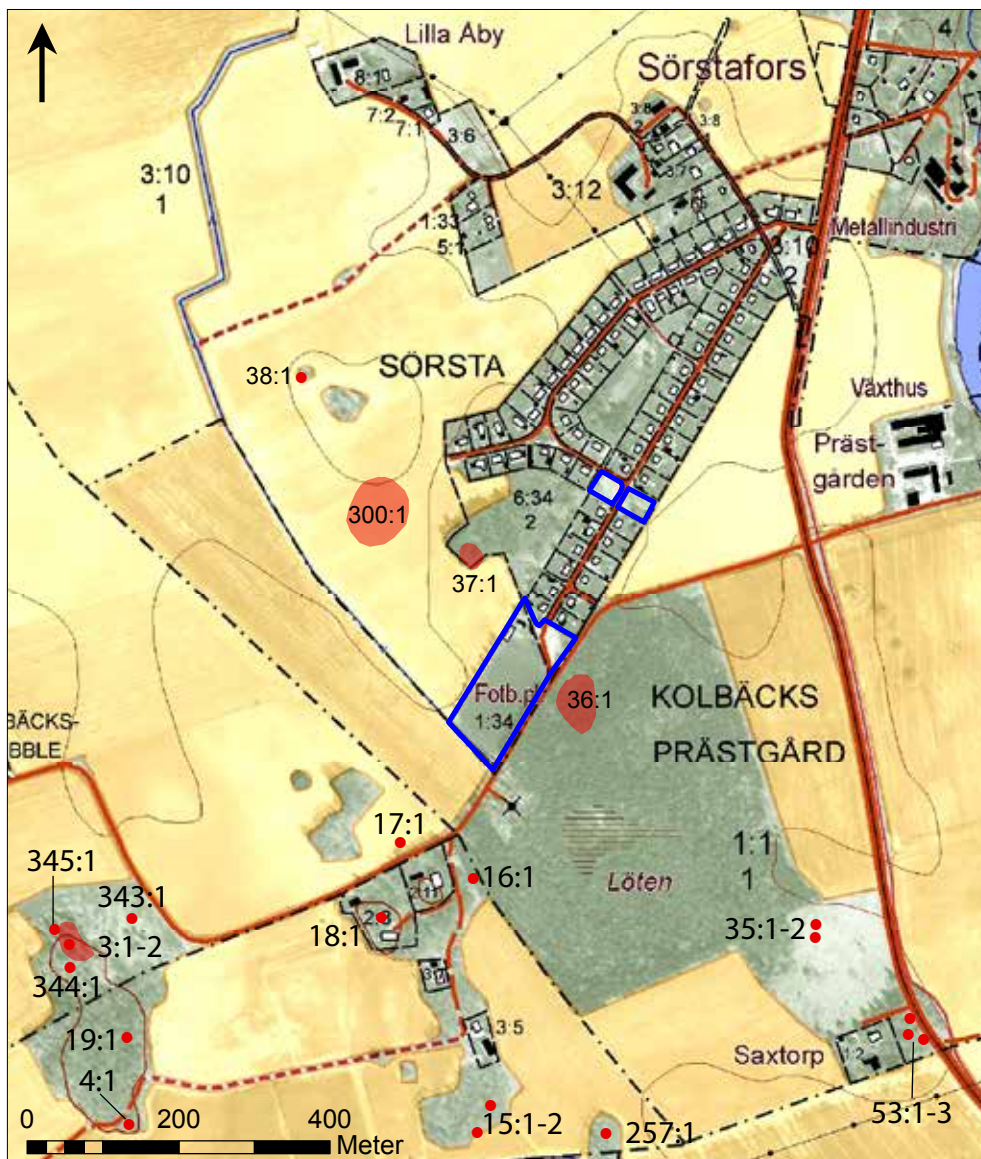

Figur 1. Platsen för utredningen är markerad med en blå ring. Utdrag ur Terrängkartan. Skala 1:50 000.

Sammanfattning

Stiftelsen Kulturmiljövård (KM) har utfört en arkeologisk utredning etapp 1 och 2 inom fastigheterna Sörsta 1:34 och 6:34 i Hallstahammars kommun. Utredningen för-
anleddes av planerad bostadsbyggnation. Syftet med utredningen var att konstatera om
det inom utredningsområdet fanns fornlämningar som inte var kända. Hallstahammars
kommun, Tekniska förvaltningen, bekostade utredningen efter beslut av Länsstyrelsen
i Västmanlands län (dnr 431-679-2018).

Utredningsområdet bestod av tre delområden – en fotbollsplan och två obebyggda
tomtmarker i ett intilliggande egnahemsområde. Tillsammans uppgick utredningsområ-
det till cirka 17 900 m². Sammantaget sökschaktades drygt 700 m². Inget av antikvariskt
intresse framkom.

Figur 2. Utdrag ur Fastighetskartan kompletterad med registrerade lämningar ur Riksantikvarieämbetets digitala fornlämningsregister FMIS (röda punkter och figurer). Utredningsområdet är markerat med en blå figur. Skala 1:10 000.

Typ	Lämningstyp	Antikvarisk bedömning
3:1-2	Gravfält. 1 hög och 14 runda stensättningar.	Fornlämning
4:1	Stensättning.	Fornlämning
15:1-2	Lägenhetsbebyggelse. Torp. 2 husgrunder.	Övrig kulturhistorisk lämning
16:1	Stensättning.	Fornlämning
17:1	Fornlämningsliknande lämning.	Övrig kulturhistorisk lämning
18:1	Stensättning.	Fornlämning
19:1	Hällristning. 30 skålgropar.	Fornlämning
35:1-2	Fornlämningsliknande lämning. 1 rund stensättning.	ÖKL och fornlämning
36:1	Gravfält. 10 runda stensättningar.	Fornlämning
37:1	Gravfält. Ca 8 runda stensättningar.	Fornlämning
38:1	Hällristning. 85 skålgropar.	Fornlämning
53:1-3	Gravgrupp. 1 hög och 2 runda stensättningar.	Fornlämning
257:1	Stensättning.	Fornlämning
300:1	Begravningsplats. Kolerakyrkogård.	Uppgift om
343:1	Hällristning. 12 skålgropar i block.	Fornlämning
344:1	Hällristning. 32 skålgropar i block.	Fornlämning
345:1	Hällristning. 1 skålgrop.	Fornlämning

Tabell 1. Lämningar markerade i figur 2. Alla lämningar är belägna i Kolbäckes socken.

Bakgrund

Ärendet

Med anledning av planerad bostadsbyggnation inom fastigheterna Sörsta 1:34 och 6:34 i Sörstafors, Kolbäcks socken, Hallstahammars kommun, bedömde Länsstyrelsen i Västmanlands län att en arkeologisk utredning behövde utföras. Syftet var att ge Länsstyrelsen beslutsunderlag inför en tillståndsprövning om ingrepp i fornlämning. Utredningens uppdrag var att konstatera om det inom det aktuella området fanns fornlämningar som inte var kända. Hallstahammars kommun, Tekniska förvaltningen, var uppdragsgivare och kostnadsansvarig.

Utredningsområdet

Utredningsområdet utgjordes av en fotbollsplan och två obebyggda fastighetstomter i ett intilliggande egnahemsområde. Sammanlagt uppgick utredningsområdet till cirka 17 900 m². Utmed fotbollsplanens västra långsida och östra kortsida fanns biotopskyddade trädalléer. Dessa, tillsammans med tre befintliga byggnader och ett flertal el- och vattenledningar, minskade den tillgängliga ytan till omkring 12 000 m².

Natur- och kulturmiljö

Landskapet präglas idag av flack odlingsbygd med skogbevuxna eller bebyggda impediment (figur 2). På grund av landhöjningen har landskapet över tid kraftigt förändrats. Under äldre bronsålder, för cirka 3 500 år sedan, låg utredningsområdet på en halvö i en havsvik. Endast den södra delen var en del av fastlandet. Cirka 500 år senare, vid bronsålderns mitt, var det från utredningsområdet omkring en halv kilometer till närmaste vatten. Då utgjorde Kolbäcksån ett cirka 300 meter brett vattendrag med en vik norr om dagens Sörstafors. Vid början av förromersk järnålder (för 1 500 år sedan) hade Kolbäcksån i princip dagens utbredning och viken norr om Sörstafors utgjorde en fornsjö. Det landskapet var sedan i princip intakt åtminstone fram till och med medeltid.

Undersökningsområdet är beläget i en tämligen fornlämningsrik miljö (figur 2) och det är mot bronsålderns landskap som de flesta lämningar grupperar sig. Lämningarna består främst av skålgropar och gravar i form av runda stensättningar. I närområdet dominerar Västmanlands största bronsåldersröse – Värperör med intilliggande gravfält och gravgrupper. Lämningar från yngre järnåldern finns i form av ett gravfält med en hög och fjorton runda stensättningar.

Närmast kända lämning är gravfält Kolbäck 36:1, som ligger knappt 25 meter öster om utredningsområdet. Det består av tio runda mycket flacka stensättningar. Omkring 70 meter nordväst om utredningsområdet ligger ytterligare ett gravfält, Kolbäck 37:1, som består av åtta runda stensättningar varav det största i krönläge är cirka 6 meter i diameter och cirka 0,5 meter hög med kraftig kantkedja.

Genomförande

Utredningen bestod av två etapper där den första, kart- och arkivstudier, skulle genomföras med mininivå och den andra etappen, sökschaktning, skulle utföras med hög ambitionsnivå, enligt Länsstyrelsen.

Etapp 1. Kart- och arkivstudie

I enlighet med Länsstyrelsens krav omfattade kart- och arkivstudien en analys av när-områdets lämningar i Fornminnesregistret, FMIS. En mindre fördjupning gjordes där ATA:s och VLM:s digitala arkiv kontrollerades. SHM:s digitala samlingar var inte tillgängliga vid tillfället. Kartstudierna bestod av en genomgång av de tillgängliga digitala kartor som Lantmäteriet tillhandhåller. Häradsekonomiska och Ekonomiska kartan rektifierades. De historiska kartorna studerades för att lokalisera bebyggelse eller andra anläggningar.

Etapp 2. Sökschaktning

Drygt 700 m² fördelade på 18 schakt, grävdes med hjälp av grävmaskin. Det motsvarar 4% av totala utredningsområdet eller 6% av den uppskattade tillgängliga ytan. Schaktens längd varierade mellan 12 och 20 meter. Ett enstaka schakt uppgick till drygt 50 meter. Djupet varierade mellan 0,40 och 0,80 meter beroende på viss mängd påförda massor, både på fotbollsplanen och på den västra tomtmarken. Schakten beskrevs och mättes in med handhållen GPS. Digitala fotografier togs fortlöpande. Samtliga schakt återfylldes. Inmätningarna redigerades i ESRI:s kartprogram ArcMap.

Figur 3. Del av fotbollsplanen, som var klubben Kolbäck FK-91:s hemmaplan, före sökschaktning. Foto från sydväst.

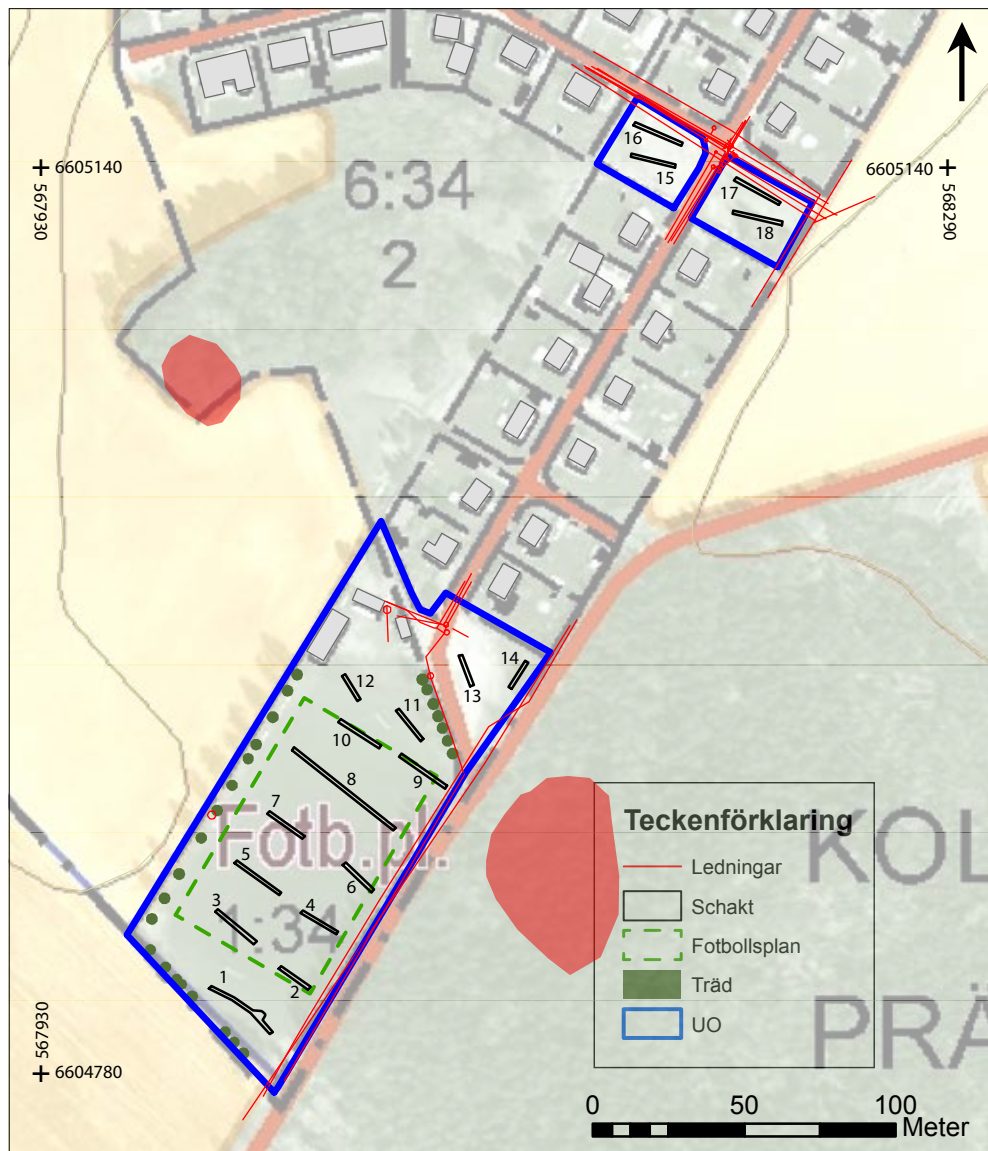
Utredningsresultat

Enligt de tillgängliga historiska kartorna har utredningsområdet bestått av åkermark. Inga byggnader eller andra anläggningar fanns markerade på kartorna.

Inget av antikvariskt intresse framkom i de 18 schakt som grävdes.

Utvärdering

Den arkeologiska utredningen har genomförts i enlighet med undersökningsplan.

Figur 4. Plan med samtliga schakt nummerade. För mer information om schakten, se bilaga 1. Skala 1:3 000.

Figur 5. Den västra delen av fotbollsplanen efter sökschaktning. Foto från nordnordost.

Figur 6. Schakt nummer 13 grävs i parkeringsplatsen till fotbollsplanen. Foto från nordväst.

Figur 7. Den östra sidan av fotbollsplanen efter sökschaktning. Foto från norr.

Figur 8. Den västra obebyggda tomten under sökschaktning. Foto från nordost.

Figur 9. Den östra obebyggda tomten under sökschaktning. Foto från nordväst.

Figur 10. Den västra obebyggda tomten efter sökschaktning. Foto från öster.

Referenser

Kart- och arkivmaterial

Häradsekonomiska kartan 1905–11. Snefringeberg J112-73-5.

Ekonomiska kartan 1963. Sörstafors J133-11G1e64.

Tekniska och administrativa uppgifter

<i>Stiftelsen Kulturmiljövård projektnr:</i>	KM18045
<i>Länsstyrelsen dnr, beslutsdatum:</i>	431-679-2018
<i>Typ av undersökning:</i>	Arkeologisk utredning etapp 1 och 2
<i>Undersökningsperiod:</i>	26–27 april 2018
<i>Personal:</i>	Maud Emanuelsson (projektledare) Jan Ählström
<i>Landskap:</i>	Västmanland
<i>Län:</i>	Västmanland
<i>Kommun:</i>	Hallstahammar
<i>Socken:</i>	Kolbäck
<i>Fastighet:</i>	Sörsta 1:34 och 6:34
<i>Fornlämning:</i>	–
<i>Fastighetskartan:</i>	66F 0GN Hallstahammar 66F 0GS Kolbäck
<i>Koordinater:</i>	X6604774, Y568022
<i>Koordinatsystem:</i>	Sweref 99 TM
<i>Höjdsystem:</i>	RH 2000
<i>Inmätningssmetod:</i>	GPS
<i>Dokumentationshandlingar:</i>	Inget utöver denna rapport.
<i>Fynd:</i>	Inga fynd påträffades.

Schakt	Längd (m)	Bredd (m)	Djup (m)	Undergrund	Anmärkning
1	31	1,40–2,50	0,40	Lera	Tegelstenar i del av schaktet, varav flera lagda i ett skikt. Sannolikt del av grunden till fotbollsplanen. Delvis stenkolsliknande fyllning.
2	14,5	1,40	0,40	Lera	Viss förekomst av tegelsten. Dräneringsdike.
3	20	1,40	0,40	Lera	Dräneringsdike.
4	16,5	1,40	0,60	Lera	Viss förekomst av tegelsten.
5	21	1,40	0,50	Lera	Dräneringsdike.
6	15,5	1,40	0,50	Lera	Enstaka tegelstenar.
7	16,5	1,40	0,50	Lera	Dräneringsdike.
8	51	1,40	0,40–0,60	Lera	Blålera i öster. Dräneringsdike.
9	21,5	1,40	0,50	Lera	–
10	19	1,40	0,40–0,60	Lera	–
11	16	1,40	0,15–0,45	Lera	Dräneringsdike.
12	11	1,40	0,40–0,50	Lera	–
13	13	1,40	0,50	Lera	Dike av något slag.
14	12	1,40	0,30	Lera	–
15	17,5	1,40	0,80	Lera	Mycket recent material i fyllnadsmassorna i form av tegelsten och stenplattor. Delvis stenkolsliknande fyllning.
16	21	1,40	0,60	Lera	Viss förekomst av recent material i fyllnadsmassorna i form av tegelrör.
17	20	1,40	0,40	Lera	–
18	20	1,40	0,40	Lera	–